

Onderwijssamenvatting van wereldhistorische literatuur

HET HEMELS MANDAAT, DE GESCHIEDENIS VAN HET CHINESE KEIZERRIJK

BAREND J. ter HAAR

Dit is een onderwijssamenvatting van wereldhistorische literatuur. Deze samenvatting maakt deel uit van een serie bedoeld voor docenten die wereldgeschiedenis willen integreren in hun lessen. Meer over deze serie of activiteiten van de commissie wereldgeschiedenis van de VGN vind je op vgnkleio.nl/wereldgeschiedenis.

1. In welk jaar en door wie is de publicatie uitgegeven?

2009, Amsterdam University Press

2. Wat is het thema of wat is de hoofdvraag van de publicatie?

- Een representatief beeld geven over de Chinese geschiedenis tot 1911 (met een nabeschuiving over 1911 – 2000), vanuit decennia van grondig onderzoek en recente inzichten (tot 2008).
- Bedoeld als naslagwerk bij andere literatuur en media over China en Chinese geschiedenis.
- De karakteristieken v.d. dynastieën, geografische reikwijdte, politieke, sociaaleconomische, intellectuele en culturele ontwikkelingen met aandacht voor techniek en wetenschap.

3. Welke bijdrage kan deze publicatie doen aan wereldgeschiedenis in het onderwijs?

- China en Europa (Europese Unie) worden op verschillende momenten in het werk vergeleken.
- Contact en beïnvloeding tussen China en Europa komt een aantal keren expliciet aan bod.
- Wereldburgerschap: kennis over de invloed van China i.d. 21^e eeuw krijgt historische diepgang.
- Diversiteit: de beschrijving van politieke en intellectuele ontwikkelingen geeft inzicht in de diversiteit in China, in de Chinese geschiedenis, en maakt inleving in Chinese standplaatsgebondenheid mogelijk.

4. Wat zijn de belangrijkste of opvallende conclusies?

Uit de Inleiding (H.1)

- De etnische en culturele diversiteit in China is vergelijkbaar met die van Europa als continent. Dus China vergelijken met een land als Duitsland, of zelfs met de USA, doet geen recht aan de situatie.
- De Han-Chinezen maken wel een grote meerderheid uit van de bevolking, maar zijn eerder een culturele dan etnische eenheid. Zuid-China en Noord-China verschillen van etnische verwantschap(pen), kenden tijdens diverse dynastieën gescheiden ontwikkelingen, en vielen onder diverse dynastieën beurtelings buiten 'China'. Deze zienswijze gaat in tegen de heersende interpretatie in China zelf, die meer verwantschap claimt. Volgens de schrijver is er ook intellectueel verzet in China tegen een historische interpretatie die afwijkt van de notie van één verenigd China onder één etnische cultuurgroep van Han-Chinezen. "Geschiedenis is in China geen onschuldige activiteit" (p.10)
- Het concept 'China' is niet eenduidig in de geschiedenis. Geografisch, politiek en cultureel zijn er grote verschillen tussen de dynastieën qua grondgebied en machtsuitoefening. Daarnaast is er niet alleen sprake van beïnvloeding door de Chinese cultuur (vergelijk Romanisering), maar ook van sterke invloeden van buitenaf op het kerngebied van China (rond de middenloop van de Gele Rivier).

- De vergelijking met Europa als geheel (p.13) komt overeen met de invloeden van Romanisering op (niet alleen) Europa, Het Heilige Roomse Rijk (Duits) en de invloed van de wereld van de Islam van buiten en in Europa (Cordoba in West- en Osmanen in Oost-Europa).
- Pas na de verovering door de Mongolen in 1276 blijft China lange tijd één geheel en van ongeveer de omvang van tegenwoordig. In slechts de helft van de ruim zes eeuwen tussen 1276 en 1911 wordt China door een Han-Chinese dynastie geregeerd (de Ming-dynastie). De Yuan (ervoor) zijn een Mongoolse dynastie en de Qing (erna) Mantsjoes, beide noordelijke volken die niet van oorsprong 'Chinees' waren.
- Aandacht voor de grote gemeenschappen van 'overzeese Chinezen' in verschillende continenten.
- In het traditionele China ziet men zichzelf eerder als onderdaan van een dynastie dan inwoner van een land. De familie bepaalt primair iemands identiteit en vervolgens de regio waar de familie oorspronkelijk vandaan komt. Dat is niet noodzakelijkerwijs de woonplaats van de familie. (p.13)
- De Volksrepubliek China ziet zichzelf als de verbetering van alle voorgaande politieke systemen, met buitengewone trots op de nationale geschiedenis. Per dynastie wordt de kalender opnieuw vastgesteld, dus ook de Volksrepubliek is in zich een nieuwe start met een nieuwe identiteit. De continuïteit betreft het feit dat alle vorige dynastieën ook afgaven op politieke en culturele keuzes tijdens (i.i.g. de tweede helft van) de voorafgaande dynastie, en dat de mate van succes van de huidige communistische 'dynastie' op gebied van het bewaren van orde en eenheid naast het beschermen tegen (natuur)rampen bepalend is voor haar gezag en populariteit onder de bevolking.

Enkele opvallende gegevens tot aan de Ming-dynastie:

- Het 'feodale' China en een vergelijking met de Europese Middeleeuwen speelt zich al af in het 1^e millennium BCE. De Chinese 'Klassieken', zoals 'de Lente- en Herfst-Annalen' (toegeschreven aan Confucius, rond 500 BCE), 'het Boek der Veranderingen' (samenstelling en commentaren door o.a. Confucius, maar in de Han-dynastie gecodificeerd) en de 'Optekeningen van de Historicus' (door Sima Qian, rond 100 BCE) vallen ongeveer samen met de Griekse Klassieken en het begin van de opkomst van Rome als regionale macht. (p.32, 38, 44)
- De tijd van de Han-dynastie (eigenlijk twee dynastieën) en het Romeinse rijk loopt aardig parallel. De ontwikkeling van China als een multi-etnische politiek systeem is net zo interessant als de ontwikkeling van het Romeinse rijk dat uit meerdere rechtsgebieden, sociale lagen en rijkdelen bestond. Tussen beide imperia lag het gebied van de Perzen, het Hellenisme (Alexander de Grote) en het Kushan-rijk in Noord-India als begin/eindpunt van de Zijderoute.
- Tijdens de Tang-dynastie (7^e tot 9^e eeuw CE) die deels Turks is, komt via het noordwesten en de Zijderoute grotere invloed van het Boeddhisme in China terecht met sterk effect op tempelbouw, muziek en politiek-religieuze rituelen. Onder invloed van het gebruik van rituele teksten in het Boeddhisme wordt tijdens de Tang-dynastie ook de boekdrukkunst uitgevonden (kort na 700 CE). Twee eeuwen later onder de Song-dynastie komt het drukken van hele boeken goed op gang, terwijl ook dan de intellectuele elite het met de hand schrijven en reproduceren hoger aanslaat dan een gedrukt boek.
- Het Examensysteem (toegang tot schrijvende elite, en daarmee tot hogere ambten) krijgt al goed vorm tijdens de Song-dynastie (10^e tot 13^e eeuw), maar dan vooral voor de elite die uit specifieke families bestaat. Pas onder de Ming-dynastie (14^e – 17^e eeuw) ontstaat er een open systeem waar meer op grond van studie en kennis stijging op de sociale ladder mogelijk is (p.207).
- Tijdens de Song-dynastie komen handel, geldeconomie en stedelijke cultuur tot bloei, waardoor nieuwe maatschappelijke structuren ontstaan (vergelijkbaar met de gilden) (p.216-222).
- Tijdens de Song-dynastie worden ook de waterklok, het kompas en buskruit belangrijk. De Song ontwikkelen met buskruit ook vuurwapens zoals vuurpijlen, bommen en kanonnen. De aanvalskracht van

ruitervolken (uit het Noorden) wordt er aardig mee ingeperkt. De Mongolen onder Dzjengis Khan weten in de 13^e eeuw echter ook gebruik te maken van vuurwapens tegen steden en veroveren zo het grootste rijk ooit van de Chinese Oostkust tot in Europa en het Midden-Oosten.

- Omdat de opkomst van de Europese expansie parallel loopt met de Ming-dynastie is een vergelijking tussen de Song en Ming interessant. De schrijver doet dit nadrukkelijk met vermelding van Zheng He ("vroeg Columbus of anomalie", p.299) en vergelijking van economische groei tussen Song en Ming (p.313)

5. Bij welke onderwerpen is het inzetbaar bij het geschiedenisonderwijs?

- Verrijking door vergelijking met Europese tijdvakken, en op zoek naar onderling contact en beïnvloeding is het boek voor alle tijdvakken goed inzetbaar. Dat eindigt in tijdvak 9, want het boek gaat wel in op de val van de Qing-dynastie, maar biedt weinig verdieping over de periode daarna.

- Vanaf hoofdstuk 7 (de Song-dynastieën) is het boek zeer bruikbaar bij de Historische Contexten over Nederland en China in het Vwo, en vanaf hoofdstuk 9 (de Ming-dynastie) bij Het Britse Rijk voor Havo. Ook dan zijn vergelijking, en contact en beïnvloeding de meest gemakkelijke vorm.

- De thema's die historisch door de schrijver worden behandeld zijn divers en komen systematisch terug in de hoofdstukken. Daardoor is ook thematische aanpak mogelijk: geografisch (land & volk), kunst en materiële cultuur, sociaaleconomische ontwikkelingen, stand van techniek, intellectuele cultuur, politiek.

6. Op welke manier kan je (onderdelen van) de publicatie inzetten als lesmateriaal?

- Als beeldvormende informatie kun je de gedeeltes gebruiken waar vergelijking met Europa en Europese tijdvakken aan bod komen. (bijvoorbeeld in de *inleiding op elk hoofdstuk* en daarnaast o.a. p.2, 3, 10, 13, 76, 181-185, 216-222, 241-243, grote delen van Hfst.8 als overgangperiode, p.299 e.v., 315 e.v.,)

- Beeldvormende informatie i.v.m. contact met 'het Westen', zoals hierboven en specifiek ook p.342-350 "Het Westen bereikt China", op p.379 "Internationale handel en migratie", en over de late Qing-dynastie e.v. (H.11 en 12).

- Als discussiemateriaal m.b.t. zienswijze / standplaatsgebondenheid. Zie hierboven, maar ook door diverse uitgewerkte details op politiek, sociaaleconomisch of cultureel gebied.

- De 'lijst van de belangrijkste dynastieën' (p.XIII)

- samen met de 15 kaarten die een indruk geven van de omvang en invloed van China (lijst op p. XIV)

- Naslagwerk bij Historische Context China (Vwo) (H.11 t/m 13)

- Gebruik passages ter vergelijking bij Historische Context Steden en Burgers in de Lage Landen (Vwo), waarbij vooral het deel vanaf de Song-dynastie t/m de val van de Ming-dynastie interessant is. (H.7 t/m 9)

- Gebruik passages over contact met Het Britse Rijk (Havo) vanaf de Ming-dynastie. (H.9 t/m 12)

- Als basisliteratuur over (een deel van) de geschiedenis van China, wanneer als thema gebruikt.

7. Wat zijn interessante bronnen waar de schrijver naar verwijst?

- De schrijver geeft vooral aan dat het vinden van Nederlandse literatuur over Chinese geschiedenis moeilijk is. Aan de ene kant is vakliteratuur in het Nederlands schaars, en anderzijds zijn de online bronnen zeer divers van kwaliteit. De Wikipedia-pagina's zijn met name geschreven door overzeese Chinezen met meer traditionele en nationalistische blik. Toch is het qua basisinformatie wel aan te raden om Wikipedia te raadplegen. De Engelse versie is wat uitvoeriger dan de Nederlandse.

- *Ooggetuigen van de Chinese geschiedenis*, Eduard B. Vermeer (Amsterdam, 2009)

- *China en de Nederlanders, Geschiedenis van de Nederlands-Chinese betrekkingen 1600-2008*, Leonard Blussé en Floris-Jan van Luyn (Zutphen, 2008)

8. Waar kan je het boek zelf kopen?

- Als e-book bijv: <https://www.ebook.nl/ebook/9789048543793-het-hemels-mandaat-barend-j-ter-haar/>
- via de uitgever (Amsterdam University Press, <https://www.aup.nl/nl/>)
- www.boekwinkeltjes.nl/b/185945328/Het-hemels-mandaat-De/ (o.a.)

9. Waarom zou je de publicatie zelf moeten lezen?

Helemaal in één keer lezen is alleen voor snellezers weggelegd, of voor mensen met veel tijd en onverminderd enthousiasme over de Chinese geschiedenis. Maar **als naslagwerk** biedt het veel meer dan alleen feitenkennis die ook via Wikipedia is te krijgen. De opzet waarmee de schrijver steeds diverse invalshoeken gebruikt, van politiek en geografisch tot sociaaleconomisch en cultureel, geeft het een **evenwichtige en rijke inhoud**. De historiografische bespiegelingen maken het ook nu (2021) waardevol als instrument om je in te leven in de Chinese **standplaatsgebondenheid**.

De passages die aansluiten op **examenstof in Havo en Vwo** zijn niet de enige interessante gedeeltes, want ook de vergelijking met het **Romeinse rijk** rond de Han-dynastie, de tijd van **Marco Polo** en de Yuan-dynastie, de opkomst van **stedelijke cultuur** in China tijdens de Song-dynastie en de botsing van de **VOC** met diverse spelers bij het einde van de Ming-dynastie, zijn alle minstens zo interessant voor leerlingen uit de hele breedte van de **onderbouw VO**. Voor het **PO** zal een leerkracht met **gevoel voor verhalen** ook kunnen aansluiten bij de beeldende beschrijvingen van Barend J. ter Haar.

10. Welke andere literatuur kan je aanbevelen over dit onderwerp?

- *De val van Formosa, hoe een Chinese krijgsheer de VOC versloeg*, Tonio Andrade (vert. Tristan Mosterd, Franeker 2015)
- *When Asia was the world, traveling merchants, scholars, warriors, and monks who created the 'riches of the east'*, Steward Gordon (Da Capo Press / Perseus Books Group, 2009)
- *Zijden draad, China en Nederland 1600-2015*, Tristan Mosterd en Jan van Campen (Rijksmuseum / van Tilt, 2015) met veel authentiek visueel bronnenmateriaal.
- *China en Europa, waar twee werelden elkaar raken*, Fokke Obbema (Antwerpen/Amsterdam, 2013)

11. Hoe heb je de publicatie zelf gebruikt in jouw onderwijs?

INGEZET BIJ LES / LESSENSERIE

Thema: **Relatie China – Nederland (Europa) 1250 - 2050**

Niveau: **Vwo-5**

Aantal lessen: **8 tot 12**

Bij tijdvak(ken): **4 t/m 10**

Leerdoel(en): **Historisch bewustzijn en vaardigheden ontwikkelen** bij de twee HC's (Steden en Burgers, en China)

Werkvorm: **Praktische opdracht** (leerlingen onderzoeken een onderwerp uit geschiedenis China tot 1800, of uit tijdvak 8 / 9, of uit tijdvak 10 / heden. Daarnaast **uitleg op hoofdlijnen** van relatie / contact tussen Nederland (Europa) en China van tijdvak tot tijdvak, parallel aan highlights uit HC Steden en Burgers, en HC China. Ondersteunt door voorbeelden uit literatuur hierboven: o.a. *Ooggetuigen, China en de Nederlanders, de val van Formosa*. Met **PPT's en tekstfragmenten** uit *Het Hemels Mandaat* en genoemde literatuur.

INGEBRACHT DOOR

Antheun Janse

OP DATUM

Amersfoort juli 2021